

RECENZII

CORNELIA BODEA și HUGH SETON-WATSON, *R. W. Seton-Watson și românii, 1906 — 1920*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1988, vol. I—II, 1000 p.

Robert William Seton-Watson — cunoscut și sub pseudonimul, drag românilor, de Scotus Viator — a fost unul dintre marii prieteni ai națiunii române într-o etapă decisivă a existenței ei istorice. Așa cum arăta Vasile Lucaciu, salutînd prezența lui R. W. Seton-Watson în Adunarea deputaților la 29 iunie 1920: „o națiune pre sine însăși se onorează atunci cînd își exprimă recunoștința față de prietenii sinceri și adevărați”. Or, o astfel de recunoștință nu este doar problema unei singure generații, ci a națiunii. Marii prieteni nu trebuie nicicînd uitați și de aceea inițiativa publicării a două generoase volume consacrate operei românești a publicistului și profesorului universitar scoțian, la 37 de ani după moartea sa, a onorat știința românească. Dar se mai adaugă la aceasta un lucru *esențial*: modelul pe care îl oferă și astăzi Scotus Viator contemporanilor noștri, cetățeni ai Marii Britanii sau ai altor state ale lumii. R. W. Seton-Watson n-a fost „cumpărat”, ci el, prin propria-i convingere, întemeiată pe studiul concret și obiectiv al realității, considerată și într-o succesiune în timp și cu implicite corelări, a adoptat el singur poziția unui dezinteresat și devotat slujitor al cauzei românești. În consecință, lucrarea reprezintă și un indirect „îndreptar”, argumentat științific, căci paginile acestei lucrări nu fac decît să reconstituie un dublu proces: cel al cauzei juste a românilor și cel al drumului pe care l-a străbătut un cărturar onest.

Volumul *R. W. Seton-Watson și românii, 1906—1920* cuprinde o prefață, o parte introductivă, corespondența și însemnările de călătorie, articolele scrise de Scotus Viator în problema românească sau cu o problemă tangențială, articolele scrise de români despre Seton-Watson și onorările marelui publicist în România în perioada postbelică.

În *Prefață*, Cornelia Bodea a înfățișat pe scurt personalitatea lui Scotus Viator, a expus conținutul volumelor și de asemenea largul evantai de surse arhivistice la care a apelat. Trebuie precizat, de la început, că această frumoasă lucrare se datorează în principal muncii și străduințelor istorice

române, nu numai în ceea ce a privit acțiunea de investigație, ci și realizarea volumelor la înaltul nivel științific pe care neîndoielnic ele l-au atins. Sursele de informare s-au găsit în România și în Anglia și editorii — în special cea din urmă! — merită a fi călduros felicitați pentru marele efort pe care l-au întreprins în această privință. Încetarea prematură din viață, la 19 decembrie 1984 a lui Hugh Seton-Watson, fiul lui Scotus Viator și totodată reputat istoric britanic, a accentuat rolul pe care Cornelia Bodea l-a avut în înfăptuirea operei în cauză. Trebuie însă menționat și sprijinul pe care dînsa l-a găsit la celălalt fiu al marelui filo-român, la Christopher Seton-Watson, reputat specialist în istoria modernă a Italiei.

Introducerea — de fapt, cele două studii introductive, datorate fiecăruia dintre cei doi îngrijitori ai volumelor — este deosebit de interesantă. Cornelia Bodea și-a intitulat partea sa (p. 1—36) *Părerii britanice despre români, 1850—1900*, iar Hugh Seton-Watson a înfățișat în partea sa pe *R. W. Seton-Watson și românii, 1906—1920* (p. 37—47). În prima parte a *Introducerii* sînt, în consecință, trecute în revistă opiniile unor publiciști și bărbați politici britanici despre români și România timp de mai bine de o jumătate de veac, în perioada în care statul modern român s-a constituit și s-a consolidat. J. Paget, A. A. Patton, C. Boner, A. J. Patterson, E. A. Freeman, A. Crosse, A. Chalmers, W. J. Tucker, C. E. Maurice, sir Arthur Nicolson, Edmond Fitzmaurice, W. E. Gladstone, C. FitzGerlad sînt înfățișați, succesiv, în impact cu problematica românească. Sintem confrunțați cu o adevărată frescă de atitudine, dar mai ales cu un proces complex de trezire în conștiința unor personalități din Marea Britanie a unor simțăminte de dreptate și de simpatie față de națiunea română și lupta ei de a-și dobîndi un loc legitim „sub soare”. Această parte a *Introducerii* se constituie și într-un remarcabil studiu privind istoria relațiilor româno-britanice. În partea doua a *Introducerii*, profesorul Hugh Seton-Watson înfățișează viața și activitatea părintelui său, insistînd, în mod

firec, asupra poziției sale față de cauza românească și mai ales asupra acțiunilor sale publicistice în timpul primului război mondial și a conferinței de pace. Însumate, cele două părți ale *Introducerii* reprezintă cea mai bună și utilă apreciere sintetică asupra temei în discuție.

Corespondența cărora i se adaugă și prețioasele *Insemnări de călătorie* în România ale lui R. W. Seton-Watson — cuprinde, adunate la un loc, scrisori adresate de marele publicist românilor, scrisori primite de el de la români și unele piese aparent colaterale — corespondența unor terți — dar care, în fapt, referindu-se la Scotus Viator, completează și ele o *imagine*. Această corespondență este deosebit de interesantă și prin aceea că ne arată treptata *convingere* a lui R. W. Seton-Watson, trecerea lui pe poziții care ajung aproape să se confunde cu țelurile naționale ale românilor, căci corespondența ne dezvăluie curind un Scotus Viator scriind *ca un român* și *ca despre țara lui*. Ansamblul problematicei naționale românești intră în atenția publicistului scoțian, chestiunea Transilvaniei impunându-se dominant, fără ca el să fie străin nici față de cea a Basarabiei, după cum este departe de a fi indiferent față de macedoromâni. Corespondența ne dezvăluie și creșterea unor prietenii și neîndoielnic prin aceasta *se înfelege* mai ușor atât de totală conversiune a lui R. W. Seton-Watson la cauza românilor. Legăturile epistolare sînt diverse — de la Take Ionescu la N. Iorga sau la generalul Radu Rosetti ori la Iuliu Maniu și Al. Vaida-Voevod, pentru a nu aminti decât cîteva personalități „partenere” — dar deosebit de importante apar a fi inițial legătura cu Alexandru Orescu, cea mai trzie cu Octavian Goga și cea constantă cu George Moroianu, acestuia revenindu-i, în bună măsură, meritul de a fi contribuit cu entuziasm și stăruință la aducerea lui Scotus Viator „la matca românismului”, prin neîntreruptă și stăruitoare corespondență, prin pregătirea temeinică a celei dinții vizite a cărturarului scoțian în România, prin stăruința sa în a-i asigura contactele românești și în a-l „dirija” în problematica românească.

Trebuie însă evidențiat un lucru esențial, relevant atât de corespondență cît și de articolele și studiile lui R. W. Seton-Watson privind cauza românilor, și anume că el n-a fost „manevrat”, ci că și-a întemeiat convingerile dobîndite pe contact direct, verificare personală și studiu minuțios. Totodată, convingerea a devenit la Scotus Viator *atașament*, *dragoste*. La 4 noiembrie 1918 el scria lui Alexandru Vaida-Voevod despre „înfăptuirea visurilor noastre” (vol. I, p. 441). Și astfel, R. W. Seton-Watson a fost mai mult decît un publicist prieten; el s-a comportat

față de România ca față de o a doua țară a lui și totodată a deschis porțile opiniei publice britanice problematicii românești și aceasta deși, mai ales la început, i se părea că poziția sa în favoarea cauzei popoarelor asuprite în monarhia dualistă putea fi considerată ca un act de nebunie, ținînd seama de profunda nepăsare a cercurilor politice britanice față de o astfel de problematică (vezi doc. 54, vol. I, p. 216).

Partea a II-a cuprinde studiile și articolele și în general materialele (inclusiv cele destinate unor foruri înalte britanice) din perioada 1906—1920 legate de România ori de provinciile românești aservite. Cele 49 de piese — precedate, ca și scrisorile din prima parte a lucrării, de largi rezumate și prevăzute cu note întregitoare (în care, în unele, sînt reproduse documente lămuritoare, unecori inedite) — ne dezvăluie seriozitatea abordării de către R. W. Seton-Watson a temelor pe care și le-a propus. Documentare, precizie, obiectivitate, iată cea ce caracterizează aceste materiale, iar la aceasta se mai adaugă identificarea lui Scotus Viator cu cauza românească (el justifică poziția României în 1913, găsește motivată întîrzierea intrării ei în primul război mondial, critică puterile apusene pentru politica lor de abandon față de România etc.). Totodată, R. W. Seton-Watson își însușește pozițiile istoriografiei românești în problemele fundamentale ale continuității și unității, apără cu o adevărată fervoare, în numele dreptului la autodeterminare, unificarea statală a națiunii române și în același timp condamnă, cu severitate și neiertător, fărdegiile guvernului, autorităților și claselor stăpînitoare ungare și — fapt interesant — consideră România ca purlătoare a democratismului în Europa de Sud-Est, ea avînd o viață constituțională neîntreruptă de peste o jumătate de veac, singura dintre țările aparținînd acestei zone a continentului. Mai trebuie remarcat că studiile și articolele lui R. W. Seton-Watson nu sînt numeroase — între unul și patru într-un an! — și aceasta tocmai datorită seriozității demersului său în abordarea temelor pe care și le-a propus.

Partea a III-a și a IV-a înfățișează reflecția în România a activității lui Scotus Viator: oglindirea în presa vremii a acțiunilor sale (și interesant este faptul că presa românească, atât din statul liber, cît și din provinciile aservite, este profund sensibilă față de această activitate) și cinstirile ce i s-au acordat în România după desăvîrșirea făuririi statului unitar. „Scotus Viator — scria profesorul Silviu Dragomir în raportul său prin care pleda pentru acordarea titlului de *doctor honoris causa* al Universității din Cluj marelui filoromân — pribeagul cu suflet de poet, se făcu ... crainicul suferin-

țelor noastre și din studiile sale de istorie contemporană răsări luminos adevărul, care a încununat sacrificiul popoarelor liberatoare: dreptul nostru la viață națională independentă". „Nobilul nostru amic — mai scria Dragomir — a apărut în ajunul dezrobirii și între munții Ardealului. A cutreerat țara, vizitând satele pitorești cu aerul lor patriarhal și a stat de vorbă cu intelectualii noștri de prin orașele înstrăinate. Ochiul deprins a pătrunde tainele ascunse ale frământărilor politice a avut, dintr-o dată viațuina realității..." (vol. II, p. 956).

În ansamblu, volumul — realizat într-o ediție bilingvă, româno-engleză de înalt nivel — contribuie nu numai la cunoașterea operei

proromânești a unei eminente personalități europene, dar totodată înlesnește să se urmărească, dintr-un punct de vedere specific, problematica procesului istoric al realizării României Mari. Scotus Viator este astfel mai aproape de noi ca niciodată, iar gîndul și fapta sa se constituie ca un model ce ar merita să fie imitat pînă în zilele noastre. Nu pot fi aduse decît elogii principalei realizatoare a acestei prestigioase lucrări, Corneliei Bodea și mulțumiri casei editoriale pentru asigurarea celor mai optime condiții de apariție.

Dan Berindei

JOHANNES HAMPEL, ORTFRIED KOTZIAN (Hrsg.), *Das Bukowina — Institut in Augsburg*, Augsburg, 1990, 110 p.

Sfîrșitul „războiului rece” și căderea „cortinei de fier” au antrenat în ultimele luni transformări vertiginoase în viața națiunilor europene care viețuiseră o jumătate de veac în tabere separate și opuse. „Libera circulație a oamenilor și a ideilor” — un principiu fundamental al vremurilor noi înbrățișat cu entuziasm de milioane de oameni după încheierea marii glaciațiuni politice — a devenit un resort puternic care a dezlănțuit și îndrumă imense energii omenști, comprimate îndelung de vicisitudinile istoriei după al doilea război mondial.

Între nenumăratele mobiluri care animă această circulație extrem de dinamică și de multiformă se află și dorința — în fine realizabilă — a imigranților de a-și regăsi ținuturile natale și comunitatea umană de baștină. Abia în zilele noastre pot fi apreciate la adevărata lor dimensiune vigoarea și difuziunea acestui impuls în rîndul dezrădăcinatilor postbelici: reluarea nestinjenită a legăturilor celor mutați în Occident cu cei rămași „acasă”, adică în țările fostului lagăr comunist, este acum un fenomen de amploare impresionantă, care tinde, după cit se pare, să absoarbă tot mai mult inițiativele individuale în forme organizate superior.

Exemplar pentru acestea din urmă este și Institutul „Bucovina”, fundat în 1988 și consacrat oficial la 13 februarie 1990, cu sediul în Augsburg, capitala districtului Schwaben din Bavaria (R. F. Germania). Volumul *Das Bukowina — Institut in Augsburg*, editat sub îngrijirea prof. J. Hampel și a dr. O. Kotzian, președintele și, respectiv, șeful administrativ și pedagogic al instituției, cuprinde, pe lângă cuvîntări festive rostite cu ocazia inau-

gurării de oameni politici, reprezentanți ai guvernului federal sau ai landului, o serie de contribuții în care sînt fixate obiectivele și jaloanele viitoarei activități a acestei fundații.

Pentru a intensifica relațiile cu conaționali germani bucovineni, dintre care o bună parte sînt la origine șvabi (G. Simnacher, *Schwaben und das Buchenland*, p. 25—30), institutul își propune să cerceteze sistematic istoria și cultura Bucovinei, dar nu în scopuri strict „arhivistice”, ci, în măsura posibilului, pentru a degaja un model viabil în perspectivă, desprins din experiența de toleranță interetnică și interconfesională oferită de această regiune, în care au conviețuit pașnic ucrainieni, români, germani, evrei, poloni și unguri (O. Kotzian, *Die politische Kultur der Bukowina: ein Friedensmodell*, p. 45—46). Dealtfel, spiritul pe care dorește să-l reactualizeze și să-l ducă mai departe Institutul „Bucovina” este acela de largă deschidere, promovat cu înaltă ținută de vechea Universitate din Cernăuți (J. Hampel/O. Kotzian, *Das Bukowina — Institut in Augsburg*, p. 31—35), izvorul celor mai de seamă contribuții ale Bucovinei la cultura europeană (J. Hampel, *Der Beitrag der Bukowina zur europäischen Kultur*, p. 47—52).

Paula Tiefenthaler, *Die Landsmannschaft der Buchenlanddeutschen*, p. 39—44, subliniază succint și sugestiv cele mai importante momente din istoria Bucovinei, începînd cu „arondarea” provinciei la posesiunile habsburgice în 1775. O. Kotzian, *Die Vertriebenen in Schwaben*, p. 37—38, atrage atenția asupra unei probleme acute, anume masiva emigrare a germanilor din țările Europei estice, con-

chiznd că pentru o apreciere rațională a motivației acestui exod documentația disponibilă este încă insuficientă. Același autor semnalază consecințele profund negative asupra dezvoltării psihice și intelectuale a copiilor siliți în urma emigrării să-și abandoneze limba maternă (*Wenn die Muttersprache nicht mehr die Sprache der Mutter ist...* *Die Aussiedler und ihre Probleme mit der deutschen Sprache*, p. 83–90).

Sesiunile organizate de institutul „Bucovina” sînt prezentate de O. Kotzian, *Buchenanddeutsche Kulturtagte voller Erfolg*, p. 53

și Adolf Arnbruster, *80 Jahre Bukowiner Ausgleich*, p. 61–64. Interesul pentru germanii din Bucovina și istoria lor depășește hotarele R. F. Germania, după cum stau mărturie informațiile furnizate de Irma Bornemann, *1. Kongress der Bukowinadeutschen in Hays/Kansas*, p. 94–96. Cîteva scurte evocări de figuri culturale bucovinene și de mostre de „poezie bucovinacnă” în limba germană rotunjesc volumul care exprimă un crîmpei din noua Europă și este la rîndul său o expresie a noi Europe.

Virgil Ciociltan

GEOFFREY PARKER, *La guerre de Trente ans*, Aubier, 1987, 470 p.

Cititorul care tocmai a întors ultima filă a cărții *La guerre de Trente ans* — mă refer în primul rînd la cititorul de specialitate, istoricul, poate fi îndreptățit să considere că a parcurs o lucrare remarcabilă, completă și complexă în același timp. Lucrarea, operă colectivă a unei echipe de 10 istorici din Marea Britanie, S.U.A., Canada, Danemarca, al cărei coordonator este profesorul Geoffrey Parker de la Universitatea din Illinois este rezultatul cercetărilor întreprinse de aceștia, în cadrul unei burse acordate pe timp de 3 luni de către Academia Britanică și Biblioteca Newverry. O lucrare vastă, cuprinzînd o introducere, o cronologie, 6 capitole note, o orientare bibliografică, un indice de autori și un indice general la care se adaugă 6 tabele, 4 hărți și 9 ilustrații, adică noi puncte de vedere într-un eveniment de talie mondială, cu profunde implicații în viața economică, social-politică, militară și nu în ultimul rînd în mentalul colectiv, care a zguduit Europa din prima jumătate a veacului al XVII-lea. Primul conflict european, accentuînd declinul lumii medievale și vestind zorii epocii moderne, Războiul de 30 de Ani (1618–1648) nu numai că a schimbat decisiv configurația teritorială și orientarea politico-diplomatică a statelor participante dar a instaurat un nou echilibru de forțe, baza t pe un nou principiu, căruia, veacurile următoare îi vor aduce consacrația: *rațiunea de stat*.

În *Introducere*, se arată că sarcina pe care și-au asumat-o autorii lucrării reprezintă doar un început de drum avîndu-se în vedere eforturile constante care vor trebui depuse în cercetarea arhivelor (numai 27 depozite aflîndu-se în Cehoslovacia). Se precizează în acest sens apariția în continuare a 45 de volume cuprinzînd publicarea completă a corespondenței și proceselor verbale

ale negocierilor de pace după care să urmeze 13 volume conținînd corespondența lui Maximilian I de Bavaria cu aliații săi, în perioadă 1618–1635.

Autorii lucrării țin să facă precizarea că, pînă la ei, cu foarte puține excepții, majoritatea istoricilor Războiului de 30 de ani s-au limitat numai la includerea Germaniei, Suediei, Danemarcei, Angliei și Franței în rîndul statelor participante, omițînd cu bună știință Spania, Italia, Țările Române, Polonia, Țările de Jos și indirect Imperiul Otoman. Aprecierea cit se poate de justă pe care o fac ei este că nu au existat o limită geografică nici una cronologică, aceștia arătînd că războiul ca realitate, fapt, stare de beligeranță a început odată cu incidentul de la Donauwörth (1607) și s-au încheiat practic la 1650, în urma semnării, de către cele 2 tabere adverse, catolici și protestanți, la Nürnberg, a acordului de demobilizare și evacuare.

În capitolul I, intitulat *Europa între război și pace (1607–1618)*, o panoramă vie a Europei la începutul veacului al XVII-lea, continent frămîntat de neînțeleptele rivalități politice: hispano-olandeze, hispano-britanice, austro-otomane, hispano-franceze, polono-suedeze, ruso-polone, suedo-daneze. La toate acestea se adaugă tulburările provocate de disputele teologice dintre catolici și protestanți (luterani și calvini), în Imperiul Romano-German, precum și mioopia politică a ultimilor 2 Habsburgi (pînă la 1618, adică), Rudolf al II-lea și Mathias I. Cu alte cuvinte, perioada premergătoare războiului este marcată de neînțelepte revolte cărora Habsburgii prin represalii, urmate imediat de concesi, n-au fost capabili să le pună capăt prin găsierea unei rezolvări durabile.

Oricum, arhiducele Mathias, fratele lui Rudolf al II-lea, care avusese în perioada 1577–1611 o poziție duplicitară, echivocă

chiar, nu a dat dovadă în cei 7 ani cît a condus destinele Imperiului Romano-German (1612—1619) de realism politic necesar, spre a împiedica, prin măsurile luate, izbucnirea marii conflagrații care amenință să înceapă dintr-un moment într-altul.

Dacă Cehia (Boemia) a fost scintea care a aprins flacăra războiului, acest fapt se datorează prezenței aristocrației protestante cehe și dirzei rezistențe opusă de aceasta imperialilor, conform unei vechi tradiții de luptă, cu rădăcinile în mișcarea husită.

În capitolul al II-lea : 1618—1629, *războiul nedecis* se afirmă că acest prim deceniu de război prezintă o incredibilă complexitate, în care cele 3 plăci — turnante cu fostă cădere eroică a Cehiei în urma înfringerii de la Muntele Alb (1620), intervenția încununată de succes a principelui Transilvaniei Gabriel Bethlen, și o a II-a intervenție, încheiată de această dată lamentabil, a tinărului și ambițiosului rege danez Christian al IV-lea. Acești ani, cuprinzând etapele boemiană și dancză, reprezintă perioada succesului deplin, diplomatic și militar, al imperialilor. Este în același timp perioada în care războiul local și național al statelor germane, început din motive religioase începe să se transforme într-un conflict european, prin intervenția, mai mult sau mai puțin directă, a altor state.

În capitolul al III-lea, *Habsburgii și victoria lor* este prezentat modul în care, Ferdinand al II-lea, catolic fanatic, aflat sub puternica influență a iezuiților, dar moștenind miopia politică a predecesorilor săi, nu numai că nu a fructificat roadele victoriilor diplomatico-militare, dar prin atitudinea sa care avea drept unic țel stîrpirea protestantismului în Germania și deci, prin actul său fundamental, emiterea în 1628 a *Edictului de Restituire*, prin care, nu numai că era restabilit statu-quo-ul din 1555 (stabilit prin pacea de la Augsburg) și era repus în drepturi principiul anacronic *Cujus regio ejus religio*, dar, fiind inclusă în text prevederea privind prohibirea oricărei secte religioase, cu excepția luteranismului, erau practic anihilate succesele diplomaților și generalilor săi.

În capitolul al IV-lea, *Războiul total* în care este tratată perioada 1629—1636, constatăm că limitatul Ferdinand al II-lea, prin neconsultarea Dietei în luarea hotărîrilor sale privind soarta Imperiului, precum și asasinării bogatului dar talentatului general Wallenstein, comandant suprem al armatei, continuă seria greșelilor sale politice, alături de cele religioase, greșeli care-l vor duce treptat, dar inevitabil, spre dezastru. La acestea se adaugă apariția factorului politico-militar suedez, în persoana temerarului și iscusitului rege — războinic Gustav Adolf,

care obține succese răsunătoare, bazîndu-se pe o nouă tactică, în fața armatelor habsburgice. Chiar și după moartea eroică, pe cîmpul de luptă de la Lützen a curajosului rege (1632) cînd soarta armatei suedeze părea pecetluită, iar etapa suedeză încheiată, Franța își face hotărît intrarea pe eșichierul politic și militar, la început indirect, finanțînd refacerea și apoi ofensivele armatei suedeze, iar în final, prin intervenția directă. Pe de altă parte, Spania lui Filip al IV-lea, principalul aliat al Habsburgilor, suferă, puternice lovituri din partea Provinciilor Unite, și din partea francezilor în Italia de Nord.

În capitolul al V-lea, *Lungul mars către pace*, este prezentat ultimul deceniu al acestei singeroase conflagrații europene: 1637—1648. Evenimentele se succed cu rapiditate: moartea lui Ferdinand al II-lea și înscăunarea lui Ferdinand al III-lea; succesele militare ale suedezilor (Breitenfeld) francezilor (Rocroi, 1643 și Lens, 1648) și nu mai puțin ale transilvănenilor comandați de principele Gheorghe Rákóczi al II-lea, care zdrobesc armata imperială la Jankov, în apropiere de Praga (1645) pregătindu-se să asedieze Viena; convocarea Dietei la Ratisbona (1640); adunarea plenipotențiarilor catolici la Munster și a celor protestanți la Osnabrück (1643); alternanța tratatelor cu continuarea campaniilor; semnarea în sfîrșit a tratatului de pace, la 24 octombrie 1648, consființîndu-se *principiul echilibrului de forțe* în Europa postbelică, conform căruia, în timp ce Franța și Suedia, învingătoare, ieșeau cu pretențiile teritoriale satisfăcute, Habsburgii și aliații lor spanioli, ieșeau cu prestigiul politic și militar zdruncinat, cu pierderi teritoriale considerabile.

În ultimul capitol al lucrării, *Mituri, legende și realități ale războiului*, Parker și colaboratorii săi se ocupă de structurile naționale, sociale și mentale ale armatelor aflate în luptă. Aflăm de pildă că, în 1610, în tabăra imperială se găseau regimente bavareze, saxone, westfaliene, spaniole, fapt obișnuit de altfel dar, componența unui regiment bavarez la 1644 este „pușin” șocantă: germani, polonezi, slovaci croați, unguri, greci, dalmați, lorenii, burgunzi, francezi, chei, spanioli, scoțieni, irlandezi la care se adaugă... 14 turci. Sînt în continuare dezbatute aspecte legate de bucatăria internă a armatei, de psihologia militarilor. Serviciul militar era atunci nu numai o sancțiune penală, dar, în unele cazuri se efectua și pe bază de voluntariat; cauzele înrolării erau: curiozitatea, dorința de a lupta, nevoia de a apăra o cauză religioasă, apariția „antreprenorilor guvernamentali” care îi finanțau pe ofițerii însărcinați cu recrutările, prezența, în preajma trupelor regulate, a vaeților, femeilor, copiilor, vivandierelor; dificultă-

șile de aprovizionare, cauzate de precaritatea drumurilor și a mijloacelor de transport; răscumpărarea ofițerilor și generalilor și uneori schimbul: de exemplu generalul suedez Lenart Torstensson este schimbat cu consilierul imperial, contele Harrasch; situația prizonierilor, fie eliberați, fie obligați să lupte de partea noilor stăpâni; lipsa spitalelor militare pentru răniți. La toate acestea se adaugă jafurile bandelor de mercenari, distrugerea satelor și cătunelor, violarea femeilor, masacrarea populației, foamea, epidemiile.

Un rol esențial în desfășurarea războiului l-au jucat și cei 2 principii ai Transilvaniei, Gabriel Bethlen și Gheorghe Rákoczi I. Gabriel Bethlen, în 1619, într-o fulgerătoare campanie, invadează Ungaria, cucerește Kocsic, fiind proclamat în septembrie „Protector al Ungariei”. După ce înfringe la 1 octombrie armata habsburgică trimisă împotriva lui, comandată de arhiducele Leopold, fratele împăratului Ferdinand al II-lea, Bethlen intră în Bratislava. Luna următoare, făcând joncțiunea cu armata protestantă a contelui Thurn, se pregătește să asedieze Viena. Ne-maiavind sprijin financiar, principele transilvănean este nevoit, să renunțe la asediu și să accepte tratatul imperialilor, valabil pe timp de 9 luni, care-i consfințește stăpânirea asupra teritoriilor cucerite din Ungaria. La cele 2 păci încheiate cu Habsburgii, la Nikolsburg (1622) și Bratislava (1626), poziția internațională a Transilvaniei și prestigiul principelui ei au crescut enorm.

După 25 de ani, urmașul lui Gabriel Bethlen, va intra într-un moment de răscruce în conflict, înclinând balanța puterii spre

aliații săi. Principele Gheorghe Rákoczi I' căci despre el este vorba, atacă în 1645 Ungaria, o invadează, după care pătrun e în Boemia. Receditând succesul înaintașului său, la Jankov, lângă Praga, principele transilvănean provoacă o zdrobitoare înfringere armatei comandate de însuși Ferdinand al II-lea, întreg statul major căzînd în mîinile învingătorilor. Din nou, ca și primul, urmașul se pregătește să asedieze Viena și tot în aceleași împrejurări, la pacea de la Viena (decembrie 1645), Rákoczi obține restabilirea garanțiilor de toleranță religioasă în Ungaria și noi concesii teritoriale.

„Pentru un stat căruia i-au lipsit aproape toate resurse indispensabile la purtarea unui război prelungit — precizează autorii lucrării — Transilvania s-a comportat remarcabil și a ieșit la fel din Războiul de 30 de ani (p. 266—267).

În încheiere nu ne rămîne decît să ne declarăm întru-totul de acord cu afirmația autorilor, și anume că: „Pînă la al 2-lea război mondial, Războiul de 30 de Ani a reprezentat pentru germani epoca cea mai traumatizată din istoria lor națională” (p. 316).

Deși, conform declarației făcută de autorii în introducere: „Nu e o sarcină ușoară pentru un istoric să comprime într-un singur volum o perioadă atît de agitată, bogată în bulversări și implicații” (p. 15), considerăm lucrarea în cauză una dintre cele mai reușite încercări de prezentare a acestui trist dar major eveniment european, cu multiple implicații și profunde urmări, care a fost Războiul de 30 de Ani.

Andrei Căpușan

YVES BENOT, *La révolution française et la fin des colonies. Essai*, Editions La Découverte, Paris, 1989, 273 p.

Puțin abordată, problema impactului ideilor generoase și fenomenelor sau evenimentelor istorice din cadrul revoluției din 1799—1794 în lumea coloniilor, cu precădere a celor din Caraibe, reține atenția lui Benot, ziarist și cadru didactic, autor al unor lucrări privind epoca luminilor și Africa contemporană. Problematika dezbătută ca atare a reprezentat o mai veche preocupare a specialiștilor, dar ea s-a plasat totuși în marginea dezbaterii în jurul marilor controverse social-economice și politice. Benot dorește să cerceteze problema raporturilor dintre metropolă și colonii, nașterea și evoluția ideologiei anti-colonialiste, impactul revoluției asupra desfășurării ei în colonii, modificarea menta-

lităților despre rolul și statutul sclaviei. Desigur, politica revoluționară privind coloniile a izvorit din considerente „morale” (p. 12), alimentată de desfășurarea unor evenimente concrete — răscoala din 1791 a sclavilor din Santo-Domingo și pericolul războiului cu Marea Britanie. Decretul din 4 februarie 1794 al Convenției privind abolirea sclaviei deși a părut că emană din idelaurile de libertate și egalitate, furtunos proclamate la Paris, a fost în realitate expresia pragmatismului politic al liderilor revoluționari cu privire la imperiul colonial francez — Antile, coastele Indiei, și Africii, Madagascar. Cea mai mare unitate a coloniilor era grupată în Caraibe — Sainte-Lucie, Tobago, Guade-

loupa, Guyenne, Martinique, Santo-Domingo, unde se producea zahăr în principal, dar și cafea, cacao, indigo, bumbac. Revoluția avea sarcina să opereze în aceste zone mai mult decât marcase antislavagismul epocii luminilor. Până în 1789 pentru colonii s-a manifestat preocuparea doar pentru îmbunătățire a condițiilor de viață a sclavilor. De la Lahotan la Brissot, de la Damilaville și Diderot la Raynal, autorii și-au pus problema dacă era just ca o putere europeană să aibă colonii. În marea majoritate a cazurilor, răspunsul a fost negativ, iluminismii validând doar o colonizare „prin rațiune și etică” (p. 24) și opusă celei prin cucerire. Critica sclaviei a fost întreprinsă nu atât practic, ci inspirată din morală, rațiune și etică. Nu au lipsit autorii ce au prevăzut necesitatea independenței coloniilor, dar propunerile lor au fost timide și himerice. Ele au fost catalizate de politica colonială britanică și unele neînțelegeri cu Spania. În 1786 și ulterior în 1791 Brissot a justificat în mod temerar chiar lupta aramă a sclavilor și necesitatea egalității lor cu ceilalți locuitori, chiar dacă nu era sprijinit în mod concret și de un program politic. Politica revoluționară față de colonii și situația lor social-istorică s-a aflat sub spectrul diplomației Parisului de la politica de pace cu toate popoarele promovată în 1790 la cea a frontierelor naturale”. Deputații albi reprezentând pe plantatorii din Santo-Domingo au devenit în 1789 mai întâi membrii stării a treia și apoi a Adunării Constituante, deschizând astfel calea primirii și celorlalți reprezentanți albi din colonii. Ei s-au pronunțat pentru libertatea absolută a comerțului, au criticat politica arbitrară și obstrucționistă a reprezentanților metropolei, precum Vioménil, Béhanque, Blanchelande, Peynier, Chilleau. Un loc central în dezbaterile pe tema situației din colonii l-a ocupat viitorul statut și loc în angrenajul social al populației de culoare și

mulțurilor, a căror număr se afla în creștere și care concureau chiar economic pe albi în Martinique și Guadeloupe, ceea ce a generat conflicte rasiale și răscoale ale populației de culoare. În lupta împotriva sclaviei s-au conturat câteva etape. Între 1789—1791 au apărut planuri de abolire a sclaviei în mod treptat, dar cele mai multe nu au fost realiste. Între 1791—1793 Parisul a reacționat deseori violent contra unor insurecții în coloniile din Antile. În sfârșit, între 1792—1794 evenimentele au avut drept rezultat abolirea sclaviei și apropierea așadar a unui aliat în lupta contra monarhiilor europene, și în special Marea Britanie. Așadar, finalul a întrevăzut *autonomia* sau *independența* coloniilor, însă de pe anume poziții sociale ale autorilor de inițiativă și conexe unei conjuncturi a evenimentelor, în care revolta sau răscoala au impulsionat mersul măsurilor anticoloniale

Lucrarea cuprinde în anexe o cronologie detaliată a principalelor evenimente istorice dintre 1789—1797 în paralel în Franța metropolitană și Antile (p. 219—242), două articole de presă — *Insurecțiuni des noirs dans nos colonies*, în „*Révolutions de Paris*”, nr. 121, 1791 (p. 243—248) și *Colinies*, în „*Créole patriote*” nr. 54 1794 (p. 249—252), ce exprimă diverse puncte de vedere cu privire la implicațiile abolirii sclaviei în colonii, un indice complet și detaliat al numelor de persoane (p. 253—273). Cu o argumentație solidă, izvorită mai ales din presa și publicistica contemporană revoluției, Benot realizează o lucrare de profundă analiză, în care deseori teoreticul pare să evolueze în dauna concretului istoric. Fresca unei lumi deseori socotită în marginea revoluției se înfățișează cititorului în toată complexitatea și resorturile interne, multe prea estomate de unele conflicte rasiale și etnice, dar care ascund declanșatorul către un drum propriu în istorie.

Mihai Manea

„REVISTA ISTORICĂ” publică în prima parte studii, note și comunicări originale, de nivel științific superior, în domeniul istoriei vechi, medii, moderne și contemporane a României și universale. În partea a doua a revistei, de Informare științifică, sumarul este completat cu rubricile: Probleme ale istoriografiei contemporane, Viața științifică, Recenzii, Revista revistelor în care se publică materiale privitoare la manifestări științifice din țară și străinătate și sînt prezentate cele mai recente lucrări și reviste de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să trimită studiile, notele și comunicările, precum și materialele ce se încadrează în celelalte rubrici, dactilografiate la două rînduri, trimiterile infrapaginate fiind numerotate în continuare. De asemenea, documentele vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Ilustrațiile vor fi plasate la sfîrșitul textului. Numele autorilor va fi precedat de inițială, titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Coroondența privind manuscrisele, schimbul de publicații se va trimite pe adresa Colectivului de redacție, B-dul Aviatorilor, nr. 1, București — 71247

REVISTE PUBLICATE ÎN EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

REVISTA ISTORICĂ

REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

DACIA, REVUE D'ARCHÉOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE

REVUE DES ÉTUDES SUD-EST EUROPÉENNES

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI

— SERIA ARTĂ PLASTICĂ

— SERIA TEATRU-MUZICĂ-CINEMATOGRAFIE

REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE DE L'ART

— SÉRIE BEAUX-ARTS

— SÉRIE THÉÂTRE-MUSIQUE-CINÉMA

www.dacoromanica.ro

DIN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE

Ostaticii în relațiile daco-romane.

Țările române și Marea Neagră în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Un voievod al Transilvaniei și înrudirile sale.

Vlad Țepeș, lupta antiotomană și Veneția.

Detalii privind domeniile lui Constantin Brâncoveanu voievod.

Considerații privind cauzele prăbușirii Veneției.

Producția și comerțul de hirtie la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

Mărturii franceze privitoare la români în epoca de la 1821.

C. A. Rosetti. Mărturii inedite.

Unele aspecte ale istoriei militare a poporului român în revoluția de la 1848.

Ecoul unor evenimente istorice românești în presa norvegiană.

Oamenii de știință și viața politică a României.

Oțeva considerații în legătură cu „Monstruoasa Coaliție” și durata existenței ei.

Tendințe și caracteristici ale producției agrare din România în epoca modernă.

Convenții comerciale ale României cu statele din sud-estul european în ultimul sfert al secolului XIX.

Ion I. C. Brătianu și reformele social-economice inițiate de el.

Puncte noi de vedere privind semnificația anului 1918.

Cooperația românească interbelică dintre deziderat și realități.

Poziția statelor europene față de războiul italo-etioopian văzută de S.U.A.

Utilizarea metodelor statistice în analiza asocierii între fenomenele istorice.

RM ISSO 567-630

43 356